

Täna möödub viis aastat Viru-Nigula vabadussamba taasavamisest

12. juulil 1936 sai ka Viru-Nigula kihelkond oma Vabadussõjas langenute mälestussamba. On teada, et kõik kulud kandis ja samba ehitustööd tegi kohalik rahvas. Samba autor oli kujur August Vomm.

1940. aastal lõhuti Viru-Nigula vabadussamba alus. Samba skulptuur suudeti siiski päästa. Selle kohta on säilinud dokument arhiivist.

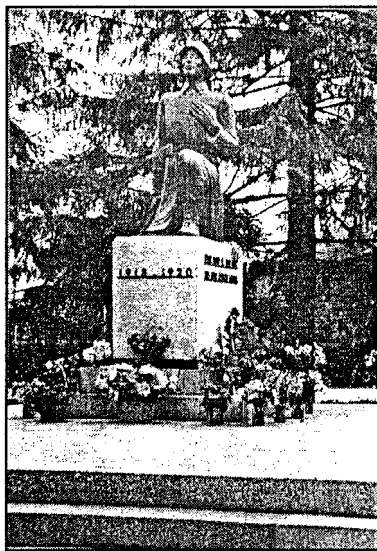
„Mahu vallas piüdsid Viru-Nigula mälestusmärki päästa pastor A. Alver koos koguduseliikmetega sel teel, et kittisid pealkirjad kinni. Kohalike bolševike poolt ehk olekski asi jäänud sellega, sest tk esimees oli tasakaalukas mees. Lõhkujad sõitsid autoga kohale aga väljastpoolt, arvatavasti Kundast, ja hävitasid monumendi. Millal see toimus, ei ole teada, sest kuupäev kohalikel inimestel on ununenud. Märgitud on ametlikes andmetes, et septembri kuus 1940. Et mälestussamba asukoht on majade läheduses, siis seekord lõhkujad ei tarvitanud lõhkeaineid. Sammas lahutati kivide lahtikangutamise teel ning pronksist kuju kallal katsuti jõudu seda haamritega tagudes, millele kuju pidas aga vastu. Kuju näo-osa jäi rikkumatuks. Kuju suure raskuse tõttu ei suudetud seda kaugemale viia kui vallamaja õue...“

Monument taastati 1942. aastal, saksa okupatsiooni ajal. Mäletatakse selle taasavamise tseremooniat, on säilinud fotosid selleaegsetes ajalehtedes. Neid on kogunud ja hoidnud meie kodu-uurija Veedi Penek.

1944. a. sügisel lõppes saksa okupatsioon Eestis ja algas taas nõukogude okupatsioon. Kohalike

võimumeeste – Mahu valla partorigi Anton Tiilini ja täitevkomitee esimehe Raudsepa eestvõtul lõhuti monument teist korda ja seekord põhjalikult. Alles jäi vaid üks soklikivi, millele rahvuspühade puhul asetati lilli ja süüdati küünlaid.

1980-ndate aastate lõpul sai Eestis hoogu muinsuskaitseliikumine, nii ka Viru-Nigulas. Mälestussamba taastamise algatus tuli

Viru-Nigula muinsuskaitse selt-silt. Tema tegevuses osalesid selle esimees Helmut Elstrok, kolhoosi, rahvamaja ja tollase külanõukogu juhid, muinsuskaitsejad, kodu-uurijad. Toetust tuli kaugemaltki, kirju välismaalt.

1989. a. sügisel valmis haljastusprojekt ja kuju asus modelleerima A. Vommi õpilane Matti Varik. Pronksi valati kuju „Arsi“ töökojas 1990. a. kevadel. Aluse hallid graniitkivid pärinevad Kutsala küla põldudelt ja vormiti tahukateks

Rakvere hauasammaste töökojas. Põhiline kulude kandja oli Viru-Nigula kolhoos. 1990. a. kevade suunas kolhoosi juhtkond – esimees Kalev Laanemets, aseesimees Arvo Vutt, chitusala juhataja Tiit Rannaste – majandi jõud ausamba ja kogu keskuse rekonstrueerimisele. Samba aluse kujundas Nikolai Toomeoja. Tublilt töötasid haljastajad Ene Ehrenpreisiga eesotsas.

Et Viru-Nigula sai jälle tagasi oma armastatud pronksskulptuuri – vandetöötust andva Eesti sõduri –, selles on pälvinud suurima tänu eelkõige kaks eestimeelset meest: Helmut Elstrok ja Kalev Laanemets.

Viru-Nigula vabadussamba pidulik taasavamine toimus suure rahvahulga osavõtul 22. juulil 1990. a. Kohal oli Kaitseliidu auvalve. Kõnelesid sõjaajaloolane Hannes Walter, tollane maavanem Lembit Kaljuvee, Viru-Nigula kolhoosi esimees Kalev Laanemets. Rahvamaja taidlejad esitasid luulekava, külakosti töid meeskoor Rakverest ja puhkpilliorkester Tudulinast. Kava aitas koordineerida Antonina Loho. Mälestussamba õnistas õpetaja Üllar Nõlv.

Sel puhul ilmus H. Elstroki koostatud buklett, kus kirjutas ajaalooline ülevaade Olav Mäelt, Vabadussõjas meie kihelkonna langenute nimed, Vabadusristi kavaleride fotod.

Selle aasta võidupühal tähistasime Viru-Nigula vabadussamba viiendat aastapäeva. Laulsid valla koorid, mängis Uhtna puhkpilliorkester, esitati luulepöimik. Pärja asetasi sõprusvalla Karvia esindajad Soomest.

Viktoria Tammoja